

Trehörna kyrkogård
Folkungabygdens pastorat

Vård- och underhållsplan

2020

**Trehörna kyrkogård
Folkungabygdens pastorat**

Vård- och underhållsplan

Omslagsbild: Vy över kyrkogården från nordöst.

Fotografier i rapporten: © Landskapsgruppen Öresund AB där inget annat anges.

Datum: 2020-07-08

Beställare: Folkungabygdens pastorat, Axel Träffs gata 4, 595 41 Mjölby

Kontaktperson hos beställare: Karin Mårtensson, kulturarvssamordnare

Uppdragsansvarig: Andrea Jackelén, landskapsingenjör, Landskapsgruppen Öresund AB

Medverkande: Anna Osvaldsson, landskapsingenjör, Landskapsgruppen Öresund AB

Landskapsgruppen Öresund AB
Kyrkogatan 19, 222 22 Lund
046-19 05 60
www.landskapsgruppen.se

Innehåll

1 Inledning	4
1.1 Syfte och målsättning	4
1.2 Avgränsning	4
1.3 Planens upprättande och förnyelse	4
2 Administrativa uppgifter	5
2.1 Ägoförhållanden m.m.	5
2.2 Gravskick och pågående gravrätter	5
2.3 Skyddsstatus	5
3 Historisk bakgrund och utveckling	7
3.1 Från 1600-talet fram till 1800-talets slut	7
3.2 Från 1900-talet och framåt	8
3.3 Kronologisk förteckning över händelser i kyrkogårdens historia	9
4 Beskrivning av kyrkogården	10
4.1 Karta över kyrkogården	10
4.2 Omgivning och sammanhang	10
4.2.1 Karaktärsområden	11
4.3 Omgärdning och ingångar	12
4.4 Gångsystem	13
4.5 Vegetation	13
4.6 Gravanordningar	14
4.7 Minneslund och askgravplats	14
4.8 Gravkapell och förrådsbyggnad	15
5 Kulturhistorisk värdeanalys	16
5.1 Övergripande kulturhistoriska värden	16
5.2 Kyrkogårdens kulturhistoriska värden	16
6 Teknisk beskrivning – åtgärder och underhåll	17
6.1 Omgärdning	17
6.2 Ingångar	18
6.3 Bygga delar	19
6.4 Markbeläggningar	20
6.5 Vegetation	21
6.6 Gravanordningar	22
6.7 Utrustning och konstnärlig utsmyckning	22
6.8 VA- och EL-system	23
6.9 Tillgänglighet	23
7 Referenser	24

Bilagor

1. Historiska kartor och bilder, Landskapsgruppen Öresund AB, 2020
2. Ödeshögs område, åtgärdslista för vård och underhåll, Landskapsgruppen Öresund AB

1 Inledning

Denna vård- och underhållsplan är gjord på uppdrag av Folkungabygdens pastorat. Arbetet har utförts i dialog med representanter från pastoratet, och har utförts från april till juli 2020. Dokumentationen grundar sig på platsbesök, arkiv- och litteraturstudier och intervjuer samt tidigare utförd dokumentation (*Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering, 2006* och *Bogårdsmurar i Linköpingsstift 2004*).

1.1 Syfte och målsättning

Syftet med planen är:

- Att tydliggöra kyrkogårdens kulturhistoriska värden.
- Att ge långsiktighet och helhetssyn i förvaltningens skötsel och vård av kyrkogården.
- Att vara ett verktyg i förvaltningsarbetet med riktlinjer och prioriteringar för värden och underhållet av kyrkogården och dess betydelse som bärare av ett kulturarv.

1.2 Avgränsning

Vård- och underhållsplanen omfattar Trehörna kyrkogård, Folkungabygdens pastorat, Ödeshögs kommun. Arbetet begränsas till området innanför kyrkogårdens omgärdning.

I denna vård- och underhållsplan har delarna *Förteckning över kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar*, *Trädvårdsplan* och *Kyrkogårdens naturvärden* inte ingått. Dessa delar utför pastoratet separat.

1.3 Planens upprättande och förnyelse

Begravningsplatser som är skyddade enligt Kulturmiljölagens kapitel 4, ska ha en vård- och underhållsplan. Det är ägaren till begravningsplatsen som ska se till att planen upprättas. Vård- och underhållsplanen ska antas av församlingens beslutande organ. Länsstyrelsen ska innan dess ges möjlighet att yttra sig över planen. Det förutsätts att församlingen fortlöpande håller vård- och underhållsplanen aktuell. Nya uppgifter av betydelse, ändringar och tillägg ska fogas till planen. Planen ska uppdateras regelbundet, minst vart 10:e år. Se vidare i Riksantikvarieämbetets föreskrifter om kyrkliga kulturminnen (KRFS 2012:2).

I arbetet med uppdateringen av vård- och underhållsplanen bör följande moment ingå:

- Uppdatering av nulägesbeskrivningen.
- Kyrkogårdens historik uppdateras med förändringar som skett de senaste tio åren samt eventuella nytillkomna uppgifter.
- Förnyad genomgång av kyrkogårdens olika objekt samt uppdatering av förteckningen över underhåll och åtgärder.
- Inarbete en plan för bevarande och utveckling av kyrkogården.
- Uppföljande genomgång av kyrkogårdens gravplatser och uppdatering av den kulturhistoriska gravvårdsinventeringen.
- Förnyad genomgång av kyrkogårdens naturvärden med tillhörande rekommendationer för vård och skötsel.

Uppföljande konditionsbedömningar av kyrkogårdens alla delar måste ske betydligt tätare än vart tionde år.

2 Administrativa uppgifter

2.1 Ägoförhållanden m.m.

Kyrkogårdens namn: Trehörna kyrkogård

Fastighetsbeteckning: Trehörna 2:1

Besöksadress: Trehörna kyrka 1, 573 99 Tranås

Kommun: Ödeshögs kommun

Län: Östergötlands län

Landskap: Östergötland

Huvudman för begravningsverksamheten: Folkungabygdens pastorat

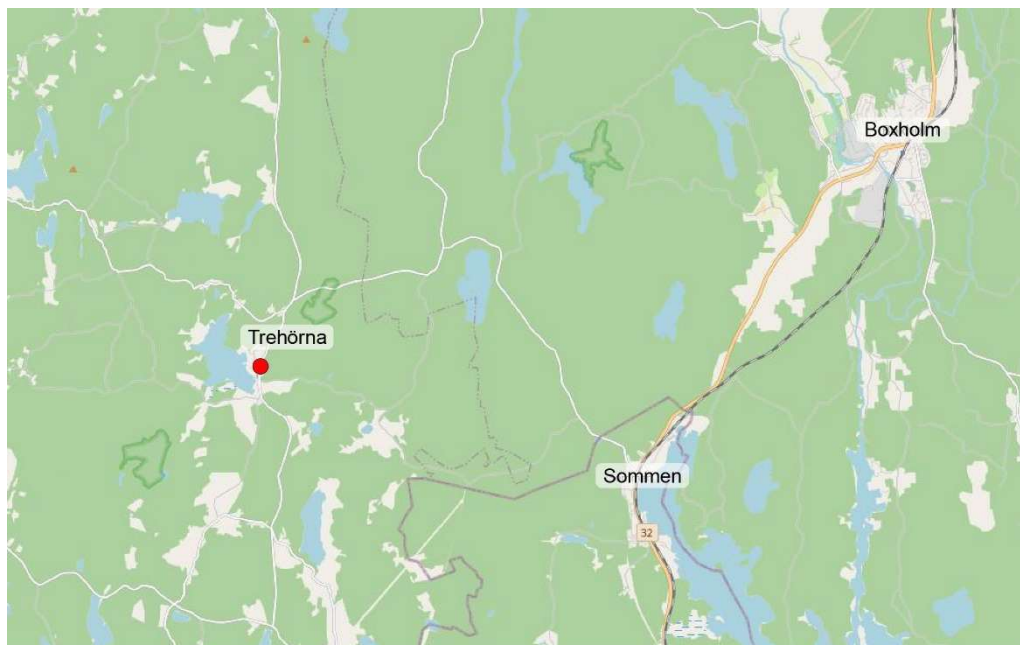
Markägare: Folkungabygdens pastorat

Förvaltare: Folkungabygdens pastorat

Förvaltares adress: Axel Träffs gata 4, Mjölby

Kyrkogårdens totala storlek: 5 200 m²

Växtzon: II-III

Kartvy, läget för Trehörna kyrkogård framgår av röd cirkel (karta: www.openstreetmap.org).

2.2 Gravskick och pågående gravrätter

På kyrkogården finns kist- och urnplatser, en askgravplats och en minneslund. Sammanlagt finns 157 st pågående gravrätter (maj 2020). Beläggningen på kyrkogården är låg med gott om plats under den kommande tioårsperioden. Inget ytterligare gravskick planeras.

2.3 Skyddsstatus

Kulturmiljölagen

Kyrkogården är skyddad enligt 4 kap Kulturmiljölagen. Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar, medvetet gestaltad vegetation och gravanordningar som tillfallit upplåtaren.

Väsentliga ändringar kräver tillstånd från länsstyrelsen. Vid osäkerhet beträffande tillståndskrav kontaktas länsstyrelsen.

Miljöbalken

Träden i kyrkogårdens trädkrans som uppfyller Naturvårdsverkets definition av allé skyddas av det generella biotopskyddet enligt 7 kap. 11 § Miljöbalken. För åtgärder som påverkar biotopen måste dispens sökas hos länsstyrelsen.

Definitionen av allé är lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem träd. Träden ska till övervägande del utgöras av vuxna träd, dvs vara minst 20 cm i diameter i brösthöjd eller ha uppnått en ålder av 30 år (det som först uppnås).

Träden i trädkransen skyddas av det generella biotopskyddet.

Begravningslagen

Begravningslagen reglerar bestämmelser som har betydelse för gravplatsernas utformning. Enligt begravningslagen (kap. 7 § 26) har gravrättsinnehavaren rätt att bestämma gravanordningens utseende och beskaffenhet. Begravningslagen berör även kulturhistoriskt värdefulla gravanordningar.

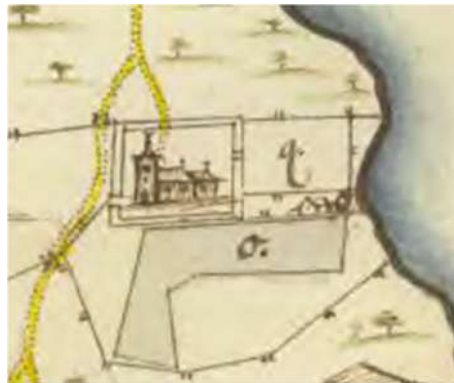
Plan- och bygglagen

Ärenden som faller utanför den statliga tillsynen genom Kulturmiljölagen regleras via Plan- och bygglagen. Enligt kapitel 6 i Plan- och byggförordning (2011:338) krävs bygglov för att uppföra byggnader inom begravningsplatsen eller göra tillbyggnader. Det krävs också bygglov för att anordna en ny begravningsplats eller i väsentlig grad ändra den befintliga.

3 Historisk bakgrund och utveckling

3.1 Från 1600-talet fram till 1800-talets slut

Trehörna socken bildades 1643 av områden som tidigare ingick i socknarna Stora Åby, Säby och Linderås. Mellan åren 1643 och 1647 uppfördes socknens första kyrka. En karta från 1699 visar den då relativt nyanlagda kyrkogården med en utbredning som kan motsvara nuvarande kvarter 1. Ingångar till kyrkogården tycks ha funnits i väster och nordöst.

1699 Geometrisk avmätning Kartan visar kyrkogården med en utbredning som kan motsvara nuvarande kvarter 1. Observera att söder är uppåt på kartan. (Lantmäteriets historiska kartor)

Enligt gamla sockenbeskrivningar från 1760, 1817 och 1828 fanns en klockstapel av trä på kyrkogården, men var den kan ha stått är okänt. Även uppgifter om när den revs saknas.

Vid 1800-talets mitt var kyrkan för liten för den växande församlingen. Den gamla kyrkan var dessutom i dålig kondition, så man beslutade att riva kyrkan och istället bygga en ny och större. Den nya kyrkan byggdes av timmer, delvis av återanvänt material från den gamla kyrkan. Kyrkan byggdes av soldaten och sockenbyggmästaren Carl Fröjd med Linderås nya kyrka som förebild. 1861 stod kyrkan klar och kunde invigas. Den häradsekonomiska kartan från 1868-77 visar kyrkogården strax efter att den nya kyrkan uppförts. Kyrkogårdens utbredning tycks ännu motsvara nuvarande kvarter 1.

Minnessten på kyrkogården med inskriptionen "Kyrkan uppfördes 1861 under ledning av sockenbyggmästare Carl Johan Fröjd 1814-1891"

1868-77. Häradsekonomiska kartan. (Lantmäteriets historiska kartor)

3.2 Från 1900-talet och framåt

Sedan den häradsekonomiska kartan upprättades (1868-77) har kyrkogården utvidgats norrut, troligtvis i två omgångar. Den första utvidgningen skedde före 1929, vilket kyrkogårdens äldsta kvarvarande gravsten som är från 1929 och står i kvarter 2 visar. Fotografier från det tidiga 1900-talet visar gravkvarteren norr om kyrkan där de högsmala gravvårdarna stod i raka rader, orienterade i öst-västlig riktning. På kyrkogården fanns regelbundet planterade träd i en krans en bit innanför den omgärdande muren. På ett odaterat fotografi som sannolikt är från 1900-talets första hälft syns en häck som växte ovanpå den södra kyrkogårdsmuren redan då. Hela kyrkogården omgavs av en rik och uppvuxen trädvegetation. Även fotografier från 1900-talets mitt visar kyrkogården inbäddad i en rik grönska.

1910 (överst t v) och tidigt 1900-tal (t v). Kyrkan och kyrkogården från norr i vinter- respektive sommarskrud. (www.hembygsbok.odeshog.se)

1950. Flygfoto. (www.kringla.nu)

Troligtvis kring mitten av 1900-talet. Kyrkogårdens södra del. (www.hembygsbok.odeshog.se)

Mellan 1948, när den ekonomiska kartan upprättades, och 1971 utvidgades kyrkogården ännu en gång, troligtvis till sin nuvarande storlek. Detta visar den äldsta gravvården från 1971 i kvarter 3.

1999 genomfördes en utvändig renovering av kyrkan efter en plan framtagen av Atrio Arkitekter i Västervik. I renoveringsarbetet ingick även att bygga en tillgänglighetsanpassad ramp till kyrkans södra ingång. 2005 anlades en minneslund och 2008 anlades en askgravlund, båda anordnades omedelbart innanför den omgärdande häcken längs kyrkogårdens norra sida.

1948. Ekonomiska kartan. Kyrkogårdens utbredning motsvarar kvarter 1 och 2. (Lantmäteriets historiska kartor)

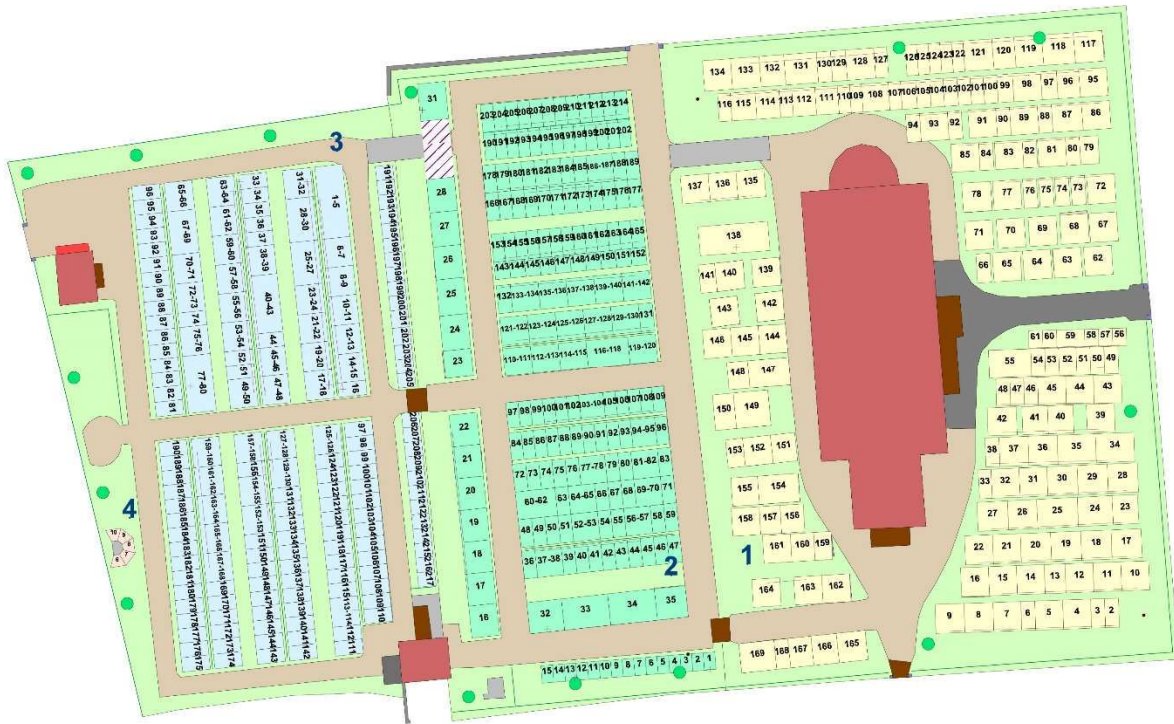
3.3 Kronologisk förteckning över händelser i kyrkogårdens historia

Den kronologiska förteckningen kompletteras när ytterligare händelser blir kända samt när vård- och underhållsplanen uppdateras.

Årtal	Händelse	Källa
1643-1647	Trehörnas gamla kyrka uppförs.	Antikvarisk topografiska arkivet (2020)
1652	Gamla kyrkan invigs.	Antikvarisk-topografiska arkivet (2020)
1861-1862	Gamla kyrkan rivs och den nya uppförs på samma plats. Kyrkan byggs av soldaten Carl Fröjd, Brickarp.	Antikvarisk-topografiska arkivet (2020)
1999	Kyrkans södra ingång förses med en tillgänglighetsanpassad ramp i samband med en utvändig renovering av kyrkan. Rampen ritas av Atrio Arkitekter, Västervik.	Antikvarisk topografiska arkivet (2020) Östergötlands länsmuseum (2006)
2005	En minneslund anläggs i kvarter 3.	Östergötlands länsmuseum (2006)
2008	En askgravlund anläggs i kvarter 3.	Folkungabygdens pastorat

4 Beskrivning av kyrkogården

4.1 Karta över kyrkogården

Trehörna kyrkogård, 2020. Kartan är orienterad med öster uppåt.

4.2 Omgivning och sammanhang

Trehörna kyrkogård ligger vackert invid Trehörnasjöns strand. Omgivningen präglas av den rika skogsbygden med blandad löv- och barrskog med inslag av småskaliga odlings- och betesmarker. Närmast kring kyrkan finns äldre bebyggelse bevarad som vittnar om det gamla sockencentrat som tidigare fanns kring kyrkan. Öster om kyrkogården ligger den gamla landsvägen och på andra sidan om den ligger den före detta fattigstugan från 1700-talet samt det gamla och det nya ålderdomshemmet, uppförda 1856 respektive 1932. Här ligger även församlingshemmet, inrymt i en ditflyttad parstuga. Hela området har karaktären av en lummig och ombonad hembygdspark.

Vy mot kyrkogården från öster. Bakom kyrkogården skymtar Trehörnasjön.

Hembygdsparken öster om kyrkogården

Söder om kyrkogården ligger den gamla skolan från 1865. Byggnaden fungerade som skola fram till 1923. Då byggdes en ny skola och den gamla skolan gjordes om till lärarbostad. I väster, invid strandkanten, ligger den före detta klockaregården.

Kyrkogården har en rektangulär planform som genom utvidgningar fått nord-sydlig riktning. Kyrkogårdens äldsta del, kvarter 1, är rektangulär med öst-västlig riktning. Kyrkan ligger något förskjutet mot norr på den äldsta delen med långhuset i öst-västlig riktning. Längs kyrkogårdens norra sida, direkt innanför den omgärdande häcken ligger en minneslund och en askgravlund.

Vy över Trehörnasjön från kyrkogården

4.2.1 Karaktärsområden

Kyrkogården har utvidgats i omgångar, varvid de olika kvarteren tillkommit. Kvarteren bär prägel av de stilideal som rådde vid respektive tillkomsttid. Kyrkogårdens kvarter kan därför delas in i följande karaktärsområden:

Kvarter 1 – den äldsta delen

Kvarteret har en mer ålderdomlig karaktär, främst genom den högre andelen äldre gravvårdar och mer påkostade familjegravar. Särskilt norr om kyrkan är andelen påkostade familjegravar hög. Här finns flertalet grusgravar med stenramsomgärdning. Gravplatserna är förlagda i raka rader i de öppna gräsyrtorna. Utöver trädkransen och den omgärdande häcken saknas högre vegetation, vilket ger kvarteret en öppen karaktär.

Kvarter 2 – den första utvidgningsdelen

Kvarteret har en klassicerande och striktare karaktär, präglad av de stilideal som rådde vid områdets tillkomst under tidigt 1900-tal. Symmetrin med det rätlinjiga gångsystemet som ramar in de rektangulära gravområdena, de återkommande yttre rygghäckarna och gravplatserna med gravvårdar från 1900-talets första hälft, huvudsakligen i modesta lågbreda modeller lagda rygg mot rygg i raka rader är starkt bidragande till områdets karaktär. Kvarteret har i vissa delar ett väl utbyggt linjegravssystem. Särskilt tydligt är det i kvarterets östra del, där gravsättningarnas ordningsföljd under 1940-talet tydligt kan följas.

Kvarter 3 och 4 – den andra utvidgningsdelen

Denna del har en sentida karaktär, typisk för 1900-talets andra hälft och framåt. De rätlinjiga gångarna, systemet med något högre rygghäckar samt gravvårdar i tidstypiska modeller från

1900-talets mitt och moderna nutida asymmetriska modeller är viktiga delar. Gravplatserna ligger i rygg mot rygg i raka rader orienterade i nord-sydlig riktning, vilket särskiljer sig från de övriga kvarterens öst-västliga riktning. Även minneslundens och askgravlundens modernare utformningar bidrar till området's sentida karaktär.

Kvarter 1 – den äldsta delen

Kvarter 2 – den första utvidgningsdelen

Kvarter 3 och 4 – den andra utvidgningsdelen.

4.3 Omgärdning och ingångar

Kring kyrkogårdens kvarter 1 och 2 löper omgärdande kyrkogårdsmurar. Kring kvarter 1 är muren en kallmurad stödmur med gråsten i oregelbundna skift. Muren kringgärdar hela kvarteret och i norr avgränsar den till kvarter 2. Kring kvarter 2 löper en kallmurad stödmur av jämnhög kvadrar av råhuggen röd granit. Längs kvarterets östra sida är muren utförd som en sockel av granit med ett järnräcke. Muren runt kvarter 1 kan vara samtida med uppförandet av kyrkan (1860-talet). Murarna kring kvarter 2 härrör troligtvis från när kvarteret anlades (tidigt 1900-tal). Innanför den omgärdande muren står en trädkrans och drygt meterhöga omgärdande häckar, se kapitel 4.5 Vegetation.

Kyrkogården har sammanlagt fyra ingångar, samtliga försedda med grindpartier. Huvudingången ligger längs östra sidan (kvarter 2), nära parkeringen på andra sidan landsvägen. Ingången är försedd med svartmålad järngrindar med konvext krön och spjälor som avslutas med franska liljor samt grindstolpar av granit med avfasade krön. Grindpartiet härrör sannolikt från den första utvidgningen av kyrkogården under tidigt 1900-tal. Ingångarna längs kyrkogården södra och västra sida (kvarter 1) är försedda med likadana pargrindar av svartmålat järnsmide med rakt krön, runda spjälor och slingrande dekor samt grindstolpar av röd granit med svagt toppiga krön. Grindpartierna är troligtvis från 1800-talets andra hälft. Längst i norr (kvarter 3) finns ytterligare en grindförsedd ingång med en pargrind av svartmålat järnsmide med svagt konkavt krön och glest stående spjälor som avslutas i kors respektive trianglar. Grindstolparna är grovhuggna av granit med avfasade krön. Av grindpartiets stil och utförande att döma är det troligtvis samtida med den andra utvidgningen av kyrkogården, kring 1900-talets mitt.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kapitel 6.

Kyrkogårdsmuren i och ingången i söder

Ingången i öster

Ingången i norr

4.4 Gångsystem

Kyrkogården har ett rätlinjigt gångsystem. På den äldsta delen löper gångar från kyrkogårdens ingångar mot och runt kyrkan. Norr om kyrkan leder två gångar vidare mot kvarter 2, den östra utgörs av en sluttande gång och den västra är försedd med en trappa. I både kvarter 2 och 3 löper en kringgårdande gång längs kvarterens yttre kanter. I kvarter 2 finns en yttre gravrad utanför gången. En rak huvudaxel genomkorsar kvarterens mitt. Höjdskillnaden mellan kvarteren tas i den östra gången upp av en sluttande gång och i de övriga av trappor.

Från kyrkogårdens södra ingång fram till kyrkans södra port är gången asfalterad. Övriga gångar i kvarter 1 är belagda med naturgrus. I kvarter 2-4 är gångarna belagda med finmackadam i rödgrå ton. De sluttande gångarna är belagda med betongplattor och vid förrådsbyggnaden finns en mindre yta belagd med kalkstensplattor.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kapitel 6.

Gång med naturgrus kring kyrkan

Huvudaxeln genom kvarter 2 och 3

4.5 Vegetation

Ovanpå den omgärdande kyrkogårdsmuren löper drygt meterhöga häckar av syren och häckhagtorn samt en trädkrans med blandade lövträd (lind, lönn och alm). Kring kyrkogårdens äldsta del är trädkransen gles, endast ett fåtal träd återstår från den tidigare tätare kransen. Längs kvarter 3 och 4 står träden betydligt tätare. Här är träden även något yngre, troligtvis planterade i samband med den senaste utvidgningen av kyrkogården.

Vegetationen inne på kyrkogården domineras av klippta rygghäckar av häckoxbär i kvarter 2, 3 och 4. Vid gravkapellet finns ett buskage med rhododendron och vid förrådsbyggnaden finns några korta sektioner med klippta syrener. I minneslunden finns planteringslådor med säsongsväxter och i askgravplatsen finns en planteringsyta med perenner och säsongsväxter.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kapitel 6.

Den omgärdande häcken och trädkransen i sydöst (t v), trädkransen och rygghäckar i kvarter 3 och 4 (mitten) och säsongsväxter i minneslunden (t h).

4.6 Gravanordningar

På den äldsta delen, kvarter 1, är gravplatserna förlagda i raka rader i öst-västlig riktning. I området norr om kyrkan är gravvårdarna främst av högsmal typ från det tidiga 1900-talet. Bland de tidstypiska modellerna från tidigt 1900-tal utmärker sig ett så kallat avbrutet livsträd, obelisker och några granitkors. Påfallande många gravvårdar är av rödaktig granit och diabas. Infogat mellan de äldre gravvårdarna finns även ett betydande inslag av yngre lågbreda gravvårdar från 1900-talets mitt och framåt. Flera av gravplatserna är belagda med grus och omgärdade av gravramar. Söder om kyrkan är gravvårdar i låga breda modeller vanligare. Även här finns några grusbelagda gravplatser omgärdade av gravramar. I öster finns några linjegravar från främst 1920-talet bevarade.

På den första utvidgningsdelen, kvarter 2, ligger gravplatserna rygg mot rygg i raka rader orienterade i öst-västlig riktning. Längs kvarterets norra och västra kant löper en yttre gravrad där gravplatserna är vända in mot kvarteret. Längst i väster samt i den yttre gravraden i norr finns några gravplatser med grusbeläggning och omgärdande gravramar, i övrigt är alla gravplatser lagda i gräs. Gravvårdar tidstypiska för 1900-talets mitt i modesta lågbreda modeller, ofta med stram dekor dominerar helt. De flesta är av diabas, men även ljusgrå och röd granit förekommer. Inom kvarteret finns ett väl utbyggt linjegravssystem från 1900-talets första decennier.

Den andra utvidgningsdelen, kvarter 3 och 4, särskiljer sig från de övriga kvarteren genom att gravplatserna har en nord-sydlig orientering. Gravplatserna ligger rygg mot rygg i raka rader, åtskilda av rygghäckar. Gravvårdarna är från 1900-talets andra hälft; lågbreda rektangulära modeller samt gravvårdar med friare asymmetriska former.

Gravvårdar från 1900-talets början, kvarter 1

Linjegravar från 1940-talet, kvarter 2

Gravvårdar från 1900-talets andra hälft, kvarter 3

4.7 Minneslund och askgravplats

Längst i norr, i kvarter 4 ligger minneslundan och askgravplatsen. Minneslundan är placerad i fonden av mittaxeln genom kvarter 2 och 3. Platsen har en oval form som åt väster avgränsas av en halvmeter hög häck av häckoxbär. Innanför häcken finns en sittplats med utblick över en prydnadsplantering och jordningsytan med en minnessten. Platsen är även utrustad med en ljushållare. Askgravplatsen ligger väster om minneslundan och utgörs av en planteringsyta med säsongsblommor och perenner. Kring planteringsytan finns plats för gravhällar.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Minneslundan

Askgravplatsen

4.8 Gravkapell och förrådsbyggnad

I nordöstra delen av kvarter 3 finns ett gravkapell. Kapellets fasader är klädda med ljusmålad locklistpanel med rundad läkt, liksom kyrkans fasad. På västra och östra fasaden finns rundbågiga parfönster med spröjs. Ingången finns i söder och har en brunmålad port med träpanel. Sockeln är gjuten. Taket är tältformigt, klätt med plåt och kröns av ett svartmålat kors.

I nordöst, mellan kvarter 2 och 3 finns ett förråd med fasader klädda med locklistpanel med profilerad läkt. Dörren i söder är panelklädd. Både fasader och port är målade i samma kulörer som gravkapellet. Sadeltaket är klätt med bandplåt. Byggnaden har en källare med ingång i öster.

Gravkapellet

Förrådsbyggnaden

5 Kulturhistorisk värdeanalys

5.1 Övergripande kulturhistoriska värden

- Trehörna kyrkogård har sitt ursprung i 1640-talet då socknen bildades och en kyrka byggdes på platsen. Kyrkan och kyrkogården har genom århundradena utgjort Trehörnas centrala punkt. De har stor betydelse för bygdens kulturhistoriska sammanhang.
- Trehörna kyrkogård har varit i kontinuerligt bruk sedan en kyrka byggdes på platsen för nästan fyrahundra år sedan. Den är bärare av den kristna seden att begrava de döda invid kyrkan på en omgärdad kyrkogård som har sitt ursprung från medeltiden. Ytterligare medeltida drag som levt kvar är traditionen med gravlägen i öst-västlig riktning i kvarter 1 och 2.
- Kyrkogården är en plats som berör känslomässigt och den har stor betydelse för invånarnas samhörighet och förankring i byn. Den är en förbindelselänk till äldre generationer och livet i bygden sedan många hundra år tillbaka.
- Kyrkan och kyrkogården är en viktig del i Trehörnas sockencentrum. Enligt gängse mönster under 1800-talet uppfördes här ett skolhus intill kyrkogården. Rester från det tidigare sockencentrat kan skönjas i de äldre bevarade byggnaderna kring kyrkogården.

5.2 Kyrkogårdens kulturhistoriska värden

Trehörna kyrkogård är en typisk mellansvensk landsortskyrkogård, med höga kulturhistoriska värden. Viktiga och framträdande karaktärer och strukturer för kyrkogårdsmiljön är:

- Kyrkogårdens omgärdande mur tillsammans med järnräcket i kvarter 2 samt den omgärdande häcken.
- Kyrkogårdens grindar i smide, troligtvis tillkomna samtidigt som den nya kyrkan byggdes. De harmonierar stilmässigt med kyrkan.
- Den traditionella trädkransen med lövträd. De äldre träden förmedlar tidsdjup och berättar om 1800-talets formande av kyrkogården till en parkliknande miljö. De olika trädarterna; lönn i kvarter 1, alm i kvarter 2 och lind i kvarter 3 framhäver kvarterens olika tillkomsttider.
- Gångsystemet som har en enkel och traditionell dragning som ligger till grund för kvartersindelningen. Naturgrus som beläggning i kvarter 1.
- Gravkapellet och förrådsbyggnaden som stilmässigt har stark koppling till kyrkan.
- Gravanordningar och gravvårdar från 1800-talets mitt och framåt samt gravplatser med bevarad omgärdning och naturgrus eller krossgrusbeläggning. De förmedlar tidsdjup, visar gravkulturen under 1800-talet och 1900-talet och kan genom inskriptioner berätta om livet och verksamheterna i bygden för 100-150 år sedan.
- De delvis välbevarade områdena med enklare linjegravar i kvarter 1 och 2. Det är av stor vikt att gravvårdar bevaras, så att det går att avläsa gravsättningarnas ordningsföljd.
- Terrasseringen av kyrkogårdens tre kvarter framhäver kyrkogårdens utvidgningar. Utvidkningarna åskådliggörs även av kvarterens olika karaktärer, beskrivna i kap 4.2.1.

Kyrkan och kyrkogården från öster

7 Referenser

Muntliga källor

Folkungabygdens pastorat

Arkiv

Antikvarisk-Topografiska arkivet, Stockholm

Naturvårdsverket Skyddad natur (www.skyddadnatur.naturvardsverket.se)

Riksantikvarieämbetet Kulturmiljöbild och Fornsök (www.raa.se)

Östergötlands länsmuseum (www.digitaltmuseum.se)

Litteratur

Ahlklou Klintborg, Å. (2001). *Mellan trädkrans och minneslund*. Stad & Land nr 167. Alnarp: Movium

Andreasson, A. (2012). *Gravvårdar i sten – ett mångskiftande kulturarv*. Movium

Bucht, E. (red.) (1992). *Kyrkogårdens gröna kulturarv*. Stad & Land nr 103. Movium

Carlsson, Å. & Hultengren, S. (2007). *Kyrkogården – en Noas ark*. Svenska kyrkan och Naturcentrum AB

Grenberger Byggnadsrestaureringskontor. (2004). *Trehörna kyrka 81, Bogårdsmurar i Linköpings stift*, Östergötlands län, inventering del 1-3

Hansson, H-E., Bielawski, J. & Jönsson, K. (2002). *Vård av gravstenar*. 1. Uppl. Riksantikvarieämbetet, Stockholm

Jonsson, M. (red.) (2009). *Ett levande kulturarv – Kyrkogårdar i Växjö stift*. Publikationer i Växjö stift no 15. Växjö

Löfgren Ek, A. (2006). *Trehörna kyrkogård – Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering*. Östergötlands länsmuseum: Linköping

Natursten: Gravvårdar. (2005). Sveriges stenindustriförbund, Kristianstad

Nilsson, J. (2016). *Praktiska lösningar i Byarum: Skydd för kulturgravar och begravningsblomster*. SKKF Kyrkogården, nr. 2, ss. 25-27

Reijer, P. & Sörensen A-B. (2007). *Tillgängliga gångar på kyrkogårdar, i parker och bostadsgårdar*. Stad & Land nr 170. Alnarp: Movium

Riksantikvarieämbetet. (2017). *Vårda väl. Runstenar: att bevara en sten med dess ristningar till framtiden*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet, m.fl. (2014). *Fria eller fälla – En vägledning för avvägningar vid hantering av träd i offentliga miljöer*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet. (2002). *Vård av gravstenar*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Sandell, A. (2012). *Kyrkogårdshandboken*. Stad & Land nr 182. Alnarp: Movium

Schönbäck, H. (2008). *De svenska städernas begravningsplatser 1770-1830: arkitektur, sanitet och det sociala rummet*. Stockholm: Stockholmia förlag

Sjöman, H. & Slagstedt, J. (red.) (2015). *Träd i urbana landskap*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Unnerbäck, Axel. (2003). *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag

Wästberg, P. m.fl. (2001). *Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar*. Stockholm